

فصلنامه خانواده‌درمانی کاربردی

الگوی عشق ورزی در میان سالمندان شهر تهران: با رویکرد نظریه داده بنیاد

گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
گروه علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران
گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهشید سالاری ^{id}

افسانه وارسته فر* ^{id}

علی بقایی سراپی ^{id}

afsaneh304@gmail.com

ایمیل نویسنده مسئول:

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۶

دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۸

فصلنامه علمی پژوهشی
خانواده درمانی کاربردی

شاپا (الکترونیکی) ۲۴۳۰-۲۷۱۷
<http://Aftj.ir>

دوره ۳ | شماره ۲ پیاپی ۱۱ | ۱۴۶-۱۱۷
تابستان ۱۴۰۱

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر طراحی الگوهای عشق ورزی سالمندان ساکن در شهر تهران با استفاده از نظریه زمینه ای است که نظریه داده بنیاد نیز می نامند. **روش پژوهش:** این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا، کیفی است. جامعه آماری پژوهش را سالمندان ۶۵ سال و بیشتر ساکن در شهر تهران تشکیل می دهند. روش نمونه گیری از نوع هدفمند بوده است و ۲۰ تن نیز براساس اشباع نظری انتخاب شده اند. ابزار گردآوری اطلاعات، مصاحبه نیمه ساختار یافته بود و تجزیه و تحلیل داده ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شده است. **یافته‌ها:** براساس تحلیل داده ها، ۳۴۴ مفهوم اولیه(کدهای باز)، ۱۰۳ کد محوری و ۱۸ کد گزینشی شناسایی شد. نتایج مستخرج از تجزیه و تحلیل مصاحبه های کیفی نشان داد که عوامل علی از ۴ مقوله اصلی، ۳۶ مقوله فرعی و ۱۳۷ کد اولیه؛ عوامل زمینه ای از ۲ مقوله اصلی، ۱۵ مقوله فرعی، و ۵۰ کد اولیه؛ عوامل مداخله گذار ۲ مقوله اصلی، ۷ مقوله فرعی و ۲۳ کد اولیه؛ راهبردها از ۳ مقوله اصلی، ۱۹ مقوله فرعی و ۴۹ کد اولیه و در نهایت پیامدها حاصل از ۷ مقوله اصلی، ۲۶ مقوله فرعی و ۸۵ کد اولیه تشکیل شده اند. **نتیجه گیری:** در مجموع، هفت مدل پارادایمی عشق ورزی از قبیل عشق اجتماعی، عشق مادرانه، عشق در نگاه اول، عشق ازدواجی، عشق همدمی و دوستانه، عشق به خدا و عشق نیازخواه در میان سالمندان ساکن در شهر تهران شناسایی گردید.

کلیدواژه‌ها: عشق ورزی، عشق همدلی و دوستانه، نظریه داده بنیاد، سالمندان، عشق

نیازخواه

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید:
درون متن:

(سالاری، وارسته فر، بقایی سراپی، ۱۴۰۱)

در فهرست منابع:

سالاری، مهشید، وارسته فر، افسانه، بقایی سراپی، علی. (۱۴۰۱). الگوی عشق ورزی در میان سالمندان شهر تهران: با رویکرد نظریه داده بنیاد. فصلنامه خانواده درمانی کاربردی، ۳(۲ پیاپی ۱۱): ۱۱۷-۱۴۶.

مقدمه

این پژوهش حاوی دو مفهوم پیچیده بود که عبارتند از «عشق» و «سالمند» است. سخن گفتن از سبک‌های عشق ورزی در بین سالمندان ایرانی کار آسانی نیست. زیرا در اغلب مطالعات و ادبیات موجود مفهوم عشق با توجه به جنسیت و زناشویی تعریف شده است. در حالی که اگر ما صدای سالمندان را در مورد مفهوم عشق بشنویم، در می‌یابیم، دامنه و سبک‌های عشق ورزی این‌گونه محدود نیست و نمی‌تواند باشد. عشق ورزی سالمندان ایرانی با اتکای به مجموعه متنوعی از ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... قابل دسته‌بندی به گروه‌ها و دسته‌های متفاوتی است (هوشنگی و همکاران، ۱۳۹۳). عشق موضوعی است که در تمام ادیان و مکاتب به آن توجه شده است. عشق در ادیان اولیه ترکیبی از تعهد جاذبه‌ای و عبادی به نیروهای طبیعت بود (مشرکان چندخدایی) بعدها در ادیان جدیدتر این جاذبه به سوی اشیاء واحد و انتزاعی مانند قانون، خداوند، کلیسا و دولت سوق پیدا کرد (تک‌خدایی). دیدگاه سوم در این زمینه به دیدگاه وحدت وجود معروف است و ادعا می‌کند، همواره بین آن که می‌پرستد و آن که پرستیده می‌شود، تفاوت وجود دارد (افلاطون، ۱۳۸۹). در اسلام، براساس آموزه‌های قرآنی، خاستگاه همه عشق‌ها و دوستی‌ها و مهرها و محبت‌ها، خداوند است. از همین روست که خداوند در همه آیات قرآنی حتی آغاز هر سوره با تکرار دو اسم و صفت خویش رحمان و رحیم، به مهر ورزی خویش اشاره کرده است (انعام، آیه ۱۲). در روان‌شناسی اولین دیدگاه نظریه پرداز که به این زمینه علاقه نشان داد، روان‌تحلیل‌گری بود (آسیوید و آرون، ۲۰۰۹)؛ فریود آن را گاه لیبیدو (عشق جنسی) و گاه انتخاب مطلوب اروس می‌خوانند (اسون، ۱۳۸۶). فروم اعتقاد دارد که اگر انسان خصوصیات فردی ارزشمندی چون مهرورزی به همسایه، ایمان، شجاعت و انضباط فردی را درک نکرده باشد، هرگز قادر نخواهد بود عشق واقعی به دیگری را تجربه کرده و از آن لذت ببرد (فروم، ۱۳۹۷).

عشق از دیدگاه رابین (۱۹۷۹) در سه جزء دل‌بستگی، توجه و صمیمیت است (طارمی، ۱۳۸۳) که تحقیقات ناتمام او را رابرت استرنبرگ^۱ تکمیل کرد. وی عشق مثلثی را مطرح کرده که دارای سه ضلع صمیمیت، هوس و تعهد است. اریک فروم نیز در کتاب «هنر عشق ورزیدن» به سبک‌های عشق ورزی نظیر عشق برادارانه، عشق مادرانه، عشق جنسی، عشق به خود، و عشق به خدا اشاره کرده است (فروم، ۱۳۹۷). از دیدگاه اجتماعی، شور عشق به سختی با انضباط اجتماعی سازگار می‌آید (آلندی، ۱۹۴۲، ترجمه ستاری، ۱۳۹۸). فایرستون می‌گوید، شرط عشق سالم، برابری جنسیتی است که اگر زن و مرد به هم احتیاج نداشته باشند و به هم وابسته نباشند، می‌توانند به تکمیل شخصیت هم‌یاری رسانند (فراکن، ترجمه شمس اسفندآباد و همکاران، ۱۳۸۴). در جامعه مردسالار آنچه وجود دارد، عاشق شدن است نه عشق ورزیدن. در عاشق شدن استقلال دو طرف مخدوش می‌شود و طرفین به توجه و محبت یکدیگر محتاج‌اند. اما در عشق ورزیدن چیزی بیش از آن است (فرانکن، ترجمه شمس اسفندآباد و دیگران، ۱۳۸۴). به سخن دیگر، عشق ورزی اشاره به این امر دارد که چگونه افراد عشق را تعریف می‌کنند یا عشق ورزی می‌کنند (نتو، ۲۰۰۷). بحث عشق در جامعه‌شناسی احساس از دهه ۸۰ به بعد مورد توجه قرار گرفت. در واقع، جامعه‌شناسی احساس تبیین علمی رابطه بین جامعه و احساسات افراد و به طور خاص جامعه و عشق است. هکشايلد معتقد است، طبیعت

۱. Robert Sternberg

آدمی عاطفی است، سرشار از احساس است که هر کنش وی نیز مملو از این احساس و عاطفه یا عشق و بخشش است. پس انسان کنشگر از دیدگاه هکشايلد نه تنها نیروی کار که عشق و عاطفه و احساس خویش را نیز می‌فروشد یا به اجاره می‌گذارد (تنهایی، ۱۳۹۵). باومن (۱۳۹۷) مطرح می‌کند، که در جهان امروز چگونه احساسات در راستای منافع حرکت می‌کنند و بعد مبادله‌ای، تجاری و اقتصادی پیدا می‌کنند. با توجه به مرور تحقیقات تجربی-پژوهشی انجام گرفته در داخل ایران و خارج از آن در رابطه با عشق ورزی و دل‌بستگی مشخص شد که در ایران مطالعات انجام شده در مورد عشق ورزی بیشتر در حوزه روان‌شناسی، ادبیات و فلسفه صورت گرفته است. در این زمینه پژوهشگران سعی نموده‌اند، با بهره‌گیری از اندیشه و نظرات خود عشق ورزی را در سطح فردی مورد بررسی قرار دهند. برخی از پژوهش‌گران در حوزه ادبیات تلاش کرده‌اند، مفهوم عشق و سبک‌های آن را مورد بررسی قرار دهند. از سوی دیگر، روش پژوهش در اغلب این تحقیقات، مطالعات مروری بوده است (صالحی بامیری (۱۳۹۵)). حتی زمانی که طباطبائی نیک (۱۹۹۳) با بهره‌گیری از روش پدیدارشناسی اقدام به بررسی عشق در ادیان یونان باستان پنج قرن قبل از میلاد مسیح کرده است، در واقع، سعی کرده است، تجربه زیسته عشق را در این دوران مورد بررسی قرار دهد (طباطبائی نیک، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، مسئله‌ای که در پیشینه تحقیق در ایران حائز اهمیت است، بررسی مفهوم عشق در بین زنان و مردان و هم‌چنین زوجین بوده است و سبک‌های دیگر عشق ورزی کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. به علاوه، در حوزه روان‌شناسی نیز اغلب پژوهش‌ها مفهوم عشق با زناشویی و باورهای ارتباطی گره خورده است. در حوزه روان‌شناسی اجتماعی نیز طی دهه ۹۰، اقدام به مطالعات علمی پژوهشی کرده‌اند، اما باز مفهوم عشق با توجه به جنسیت و وضعیت تاهل مورد بررسی قرار گرفته است (یوسفی و همکاران (۱۳۹۰)، صفایی (۱۳۹۰)، رجبی و همکاران (۱۳۹۱)، هوشنگی و همکاران (۱۳۹۳)، محمودی و همکاران (۱۳۹۳)). به علاوه، نتایج بررسی پیشینه تحقیق در ایران بیانگر این مساله است که جامعه آماری اغلب در برگیرنده، افراد متاهل و دانشجویان بوده است نظیر پژوهش‌های قاسمی (۱۳۹۷)، مزارعی (۱۳۹۷)، پرویزی (۱۳۹۶)، عباس‌نژاد و جلالی (۱۳۹۵) و نامنی و همکاران (۱۳۹۵). هم‌چنین، با بررسی پژوهش‌های به عمل آمده در خارج از ایران، درمی‌یابیم که اغلب اندیشمندان و پژوهش‌گران به سبک‌های دل‌بستگی نسبت به عشق وری پرداخته‌اند. هم‌چون تاگی و کاراتکس (۲۰۱۲)، ارسلان و آری (۲۰۱۰)، سیروتا (۲۰۰۹). هم‌چنین اغلب این تحقیقات در حوزه علمی-پژوهشی صورت گرفته است. به علاوه، جامعه آماری در برگیرنده زنان و مردان بوده است. ارسلان و آری (۲۰۱۰) نیز سعی کرده‌اند، فرایند هویت فردی نوجوانان را براساس سبک‌های دل‌بستگی در بین دختران و پسران مورد تجزیه و تحلیل و تبیین قرار دهند. البته در این بخش از پژوهش‌ها، ولف (۲۰۱۹) به مفهوم عشق و دل‌بستگی از زاویه فروش عاطفه نگاه کرده است. روش تحقیق در اغلب این مطالعات، توصیفی-پیمایشی بوده است. هم‌چنین اندیشمندان در حوزه روان‌شناسی نیز بیشتر به موضوعات دل‌بستگی و عشق ورزی پرداخته‌اند نظیر نتو (۲۰۱۵)، هنری و صارمی (۲۰۱۵)، وول (۱۹۸۹).

بنابراین با توجه به نتایج بررسی در پیشینه و پژوهش‌های داخلی و خارجی می‌توان بیان کرد، از آنجا که اغلب مطالعات در حوزه زناشویی و افراد متاهل بوده و گروه سالمندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند. از این رو، پژوهش‌گر در این مطالعه تلاش کرده است، سبک‌های عشق ورزی در بین سالمندان را مورد شناسایی، تحلیل و تبیین قرار دهد، و تا حدودی این خلاء را پرکند. به علاوه، از آنجا که اغلب مطالعات در حوزه روان

شناسی یا روان‌شناسی اجتماعی صورت گرفته و جامعه‌شناسان کمتر به این مفهوم پرداخته‌اند، از این رو پژوهش‌گر سعی کرده است، سبک‌های عشق‌ورزی را از دیدگاه جامعه‌شناسی، تحلیل و تبیین نماید. از آنجایی که در این پژوهش از روش کیفی با رویکرد نظریه داده‌بنیاد استفاده شده است و در روش‌های تحقیق کیفی به طور یکسان از نظریه‌ها یا چارچوب نظری استفاده نمی‌کنند (محمدپور، ۱۳۹۲) و محققان کیفی، نظریه و مفاهیم جدید را به وسیله‌ی ترکیب شواهد تجربی و مفاهیم انتزاعی می‌سازند و آنها به جای نظریه آزمایی، نظریه‌سازی می‌کنند (محمد پور، ۱۳۹۲). از این رو، این پژوهش فاقد چارچوب نظریست. اما تلاش شده است به برخی از نظریه‌هایی که تاحدودی به موضوع پژوهش مرتبط است، پرداخته شود. هکشايلد معتقد است، طبیعت آدمی عاطفی است، سرشار از احساس است که هر کنش وی نیز مملو از این احساس و عاطفه یا عشق و بخشش است. پس انسان کنشگر از دیدگاه هکشايلد نه تنها نیروی کار که عشق و عاطفه و احساس خویش را نیز می‌فروشد یا به اجاره می‌گذارد. (تنهایی، ۱۳۹۵). اریک فروم در کتاب "هنر عشق‌ورزی" بیان کرده، عشق عبارت است از رغبت جدی به زندگی و پرورش آنچه بدان مهر می‌ورزیم. آنجا که این رغبت جدی به زندگی وجود ندارد، عشق هم نیست (فروم، ۱۳۹۷). وی در ادامه مطرح می‌کند، عشق نیروی فعال بشری است. نیرویی که موانع بین انسان‌ها را برطرف می‌سازد و آن‌ها را به هم پیوند می‌دهد و باعث چیرگی انسان بر احساس جدایی و انزوا می‌شود و در عین حال به او این امکان را می‌دهد که خودش و همسازی شخصیتش را حفظ کند. از نظر وی، عشق هنری است که باید در طول فرایند اجتماعی شدن آموخته شود (فروم، ۱۳۹۷). رابرت استرنبرگ، طبق نظریه‌ی مثلث عشق خود، برای عشق سه مؤلفه‌ی اصلی صمیمیت، شور و شوق (شهوَت) و تعهد را در نظر گرفته است. بر اساس نظریه‌ی استرنبرگ از ترکیب این سه مؤلفه، هشت نوع عشق به‌وجود می‌آید که عبارتند از: فقدان عشق، دوست داشتن، شیفتگی، عشق پوچ، عشق رمانتیک، عشق رفاقتی، عشق ابلهانه، عشق کامل و آرمانی. هم‌چنین، نوعی دل‌بستگی برای برقراری ارتباط با دیگران و محبت کردن به دیگران نیز رخ می‌دهد، به طوری که یک سالمند تلاش می‌کند با دوستان و همسایگانش ارتباط برقرار کند و محبت نماید. با توجه به مدل بسط‌خویش‌آرون و آرون (۱۹۸۶) این مسأله را می‌توان تا حدودی توضیح داد. طبق این مدل اولاً، یک انگیزش انسانی اصلی برای گسترش خویش‌آرون براساس توان بالقوه جهت دستیابی به اهداف مطلوب وجود دارد و ثانیاً، یکی از شیوه‌های عمده که افراد می‌کوشند تا خویش‌آرون‌شان را بسط دهند، توجه نمودن به خویش‌آرون دیگران از طریق روابط نزدیک است. به طوری که منابع، دیدگاه‌ها و هویت‌های دیگری تا حدودی از آن خود شخص تلقی می‌گردد (لویه، ۱۳۹۸).

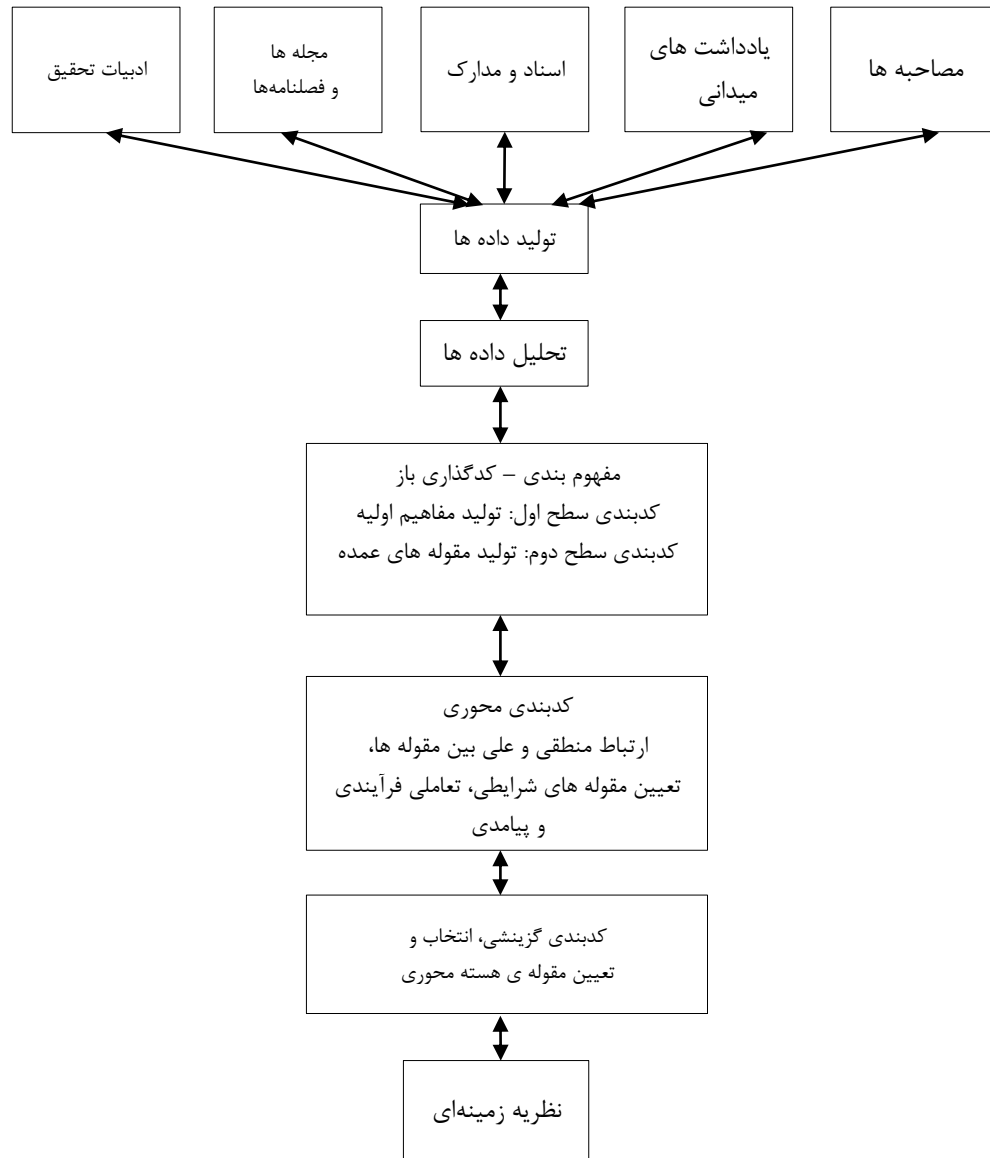
در مجموع، در جامعه ایرانی-اسلامی، مفهوم عشق در بین گروه‌های مختلف انسانی با چالش‌های متعددی مواجه است. به طوری که از نتایج پژوهش‌های به عمل آمده نظیر هوشنگی و همکاران (۱۳۹۳)، یوسفی و همکاران (۱۳۹۰)، اینشوهالت و هووار (۲۰۱۱)، و نتو (۲۰۱۵) محدود به رابطه زناشویی؛ و پورمحسنی کلوری (۱۳۹۵)، وول (۱۹۸۹) و والش (۱۹۹۳) در رابطه با تفاوت جنسیتی مطرح شده است. بنابراین با مروری بر سوابق پژوهشی می‌توان دریافت، بررسی تاریخی احساسات سالمندان به صورت کافی صورت نگرفته است و نمی‌توان قاطعانه در خصوص جنبه‌های ذهنی این گروه نسبت به تعریف از عشق سخن گفت، از این رو، این مطالعه با توجه به وجود فرهنگ‌های سنتی، نیمه مدرن و مدرن در شهر تهران، در صدد شناسایی

الگوهای عشق ورزی در بین سالمندان، برآمده است؟ و هم چنین چرا سالمندان شهر تهران این الگوهای عشق ورزی را دارند؟

روش پژوهش

روش انجام این پژوهش کیفی است. راهبرد تحقق در این مطالعه تحلیل داده بنیاد روش استرواس و کوربین (۲۰۰۸) بود. جامعه آماری این پژوهش در برگیرنده سالخوردگان سال و بیشتر ساکن در شهر تهران بودند که تمایل و تجربه ای به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در رابطه با موضوع مورد پژوهش داشته یا دارند. طی فرایند پژوهش از نمونه گیری نظری استفاده گردید (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۶) و با انتخاب هدفمند، نمونه ها انتخاب گردید. اندازه نمونه در این پژوهش بر مبنای شاخص اشباع نظری بود. به طوری که پژوهش گر بعد از ۲۰ نفر سالمند به اشباع نظری رسید. در واقع، هنگامی اشباع نظری رخ می دهد که پژوهش گر نمی تواند اطلاعات بیشتری را به موارد قبلی اضافه کند و هم چنین شاهد الگوهای تکراری داده ها خواهد بود. در این شرایط مصاحبه ها خاتم می یابد، زیرا مصاحبه های بیشتر به بسط تحقیق و تبیین بیشتر آن کمکی نمی کند. برای گردآوری اطلاعات علاوه بر داده های ثانویه (ادبیات و پیشینه تحقیق نظیر کتاب ها، مجلات، پایان نامه های مرتبط، سایت های اینترنتی و ...)، پس از تهیه راهنمای مصاحبه به سالمندان منتخب مراجعه شد و داده های مورد نیاز با استفاده از مصاحبه های باز جمع آوری شد.

نخستین گام در ساخت نظریه زمینه ای انجام کدبندی باز است. کد گذاری باز کمک به خلق مجموعه ای از مفاهیم دست اول می کند که ضمن این که ریشه در داده های خام دارند، انتزاعی هم هستند. محقق در این مرحله خط به خط داده ها را بازنگری نمود و فرایند های آن را تشخیص داد و با استفاده از کلمات و عبارات آنها را کد گذاری نمود. سپس با مقایسه مداوم کدها از نظر تشابه و تفاوت در مفاهیم، طبقات شکل گرفته و ویژگی ها و ابعاد هر یک از آنها تعیین گردید (محمد پور، ۱۳۹۲). در کدبندی اولیه پژوهش گر بر اساس واحد کدبندی، به هر واحد مورد نظر یک کد (مفهوم، و برجسب) الصاق کرد. سپس با ترکیب مفاهیم مشابه، در چتر بزرگتری به نام خرده مقولات و در نهایت از خرده مقولات به مقولات اصلی دست یافت. در مرحله دوم طبقات با یکدیگر متصل گشته و مجموعه ای از قضایا را ساختند. در این مرحله کدها و طبقات مقایسه شده و روابط بین طبقات و زیر طبقه ها مشخص شد تا تفسیری دقیق تر از پدیده مورد نظر به دست آید. استرواس و کوربین از واژه هایی بنام پارادایم کد گذاری استفاده کرده اند که به منظور توصیف مجموعه مفاهیمی به کار می رود که زمینه ساز ارتباط و اتصالات بین موضوعات مورد نظر فرایند تحقیق می باشد. این پارادایم بر مواردی از قبیل شرایط علی - پدیده (مقوله مرکزی) (هسته) - زمینه - شرایط مداخله ای - راهبردهای عملی / تعاملی و پیامدها یا پی آیندها متمرکز می باشد (محمد پور، ۱۳۹۲).

شکل ۱. فرایند اجرای نظریه زمینه‌ای

در این پژوهش به جهت جنبه نو بودن تحقیق و محدودیت‌های احتمالی داده‌ها از رویکرد مثلث‌سازی استفاده شد. مثلث‌سازی به فرایند استفاده از رویکردها و منابع گوناگون برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات در پژوهش اطلاق می‌شود (اسکینر، ادواردز و کوریت، ۲۰۱۴). هم‌چنین با توجه به معیارهای ارائه شده توسط کرسول و میلر (۲۰۰۰) برای حصول اطمینان از اعتبار و روایی که در جدول ۱ به آن اشاره شده است، استفاده شد.

جدول ۱. روش های اطمینان از روایی

روش های اطمینان از روایی	نحوه ی اجرا در این پژوهش
مثلت سازی	استفاده از منابع متعدد برای جمع آوری داده ها
درگیری طولانی مدت	افزایش حساسیت نظری، مشارکت عملی و ارتباط با مشارکت کنندگان (جوانان) برای ارزیابی برداشت های پژوهش
بازرسی مجدد مسیر کسب اطلاعات	انجام بازرسی ادواری اطلاعات و کدهای به دست آمده به جهت پیش گیری از سوگیری و اطمینان از صحت، توسط پژوهش گر و یک داور خارجی (دانشجوی دکتر) آشنا به موضوع مورد پژوهش
چک کردن با مشارکت کنندگان	بررسی داده های به دست آمده به کمک گروه پژوهش و مصاحبه شوندهگان در رابطه با نتایج
مقایسه مستمر	مقایسه داده های به دست آمده از منابع مورد بررسی با سایر منابع به صورت مستمر در تمام طول پژوهش

در این مطالعه پایایی داده ها بدین ترتیب تعیین شد که داده های بدست آمده در مصاحبه، در یادداشت های در عرصه نیز بدست آمد و جهت نیل به معیار قابلیت تأیید، تمامی مراحل انجام تحقیق به ویژه مراحل تحلیل داده ها در تمام مسیر به صورت مشروح و مبسوط ثبت شد تا چنان چه محقق دیگری مایل به ادامه پژوهش در این حوزه باشد به راحتی بتواند بر اساس مکتوبات و مستندات موجود مربوط به مصاحبه ها و تحلیل ها و سایر مراحل پژوهش این کار را دنبال نماید. ضمناً تعدادی از مصاحبه ها، کدها و طبقات استخراج شده در اختیار همکاران پژوهشگر و تعدادی از اعضای هیئت علمی که با نحوه تحلیل تحقیقات کیفی آشنا باشند، گذاشته و از آنان خواسته شد تا صحت این کدگذاری را مورد بررسی قرار دهند. طبقات و زیر طبقات اکتشاف شده از این مطالعه به همراه برخی از نقل قول های مصاحبه شوندهگان (تحلیل روایت) آورده شده است. در نهایت با ارائه مفاهیم استخراج شده و پارادایم نهایی تحقیق مطابق روش استراوس و کوربین (۲۰۰۸) صورت گرفته است.

یافته ها

در این قسمت پژوهش گر با تجزیه و تحلیل داده های اولیه استخراج شده از مصاحبه و کدگذاری های به عمل آمده از سالمندان و مولفه های مربوط به هریک از آنان در نهایت منجر به ارائه الگوی عشق های ساختی در سالمندان شده است. به گونه ای که پس از تجزیه و تحلیل صورت گرفته این امکان وجود دارد تا به شرایط علی، مداخله گر، عوامل زمینه ای، راهبردهای به کار گرفته شده و پیامدهای آن پرداخته شود. براساس نتایج به دست آمده، با تحلیل متن مصاحبه ها و پس از مفهوم سازی در مرحله کدگذاری باز ۳۴۴ مفهوم اولیه (کدهای باز)، ۱۰۳ کد محوری و ۱۸ کدگزینشی شناسایی شد.

جدول ۲. مفاهیم و کدهای نهایی عوامل علی

محور اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
شرایط علی	علل فردی	ویژگی های فردی	دستیابی به آرامش در زندگی
			کهولت سن
			عدم محبوبیت و ناراضی‌تبی
			تحلیل رفتن قوای جسمانی
			تحلیل رفتن قوای ذهنی
			افزایش سن
			فقدان معنا در زندگی
	تفاوت های فردی	عملکرد جسمی ضعیف و بیماری	افزایش ترس از تنهایی در آینده
			محدودیت های فیزیکی در انجام فعالیت ها
			خانه دار بودن
			مشکلات قلبی
			آلزایمر
			پارکینسون
			بیماری سرطان
علل فردی	روان شناختی	احساس افسردگی	
		اضطراب	
		افکار خودکشی	
		احساس بی ارزشی	
		تقویت روحیه	
		کسب آرامش درونی	
		احساس بی مصرفی	
		کاهش عزت نفس	
		تنها زندگی کردن نیست	
		نقصان تعاملات مهم اجتماعی	
فرد از نظر کمی			
نقصان در تعاملات مهم			
اجتماعی فرد از نظر کیفی			
احساس شدید تهی بودن			
احساس رهاشدگی و درماندگی			
احساس بی کسی			
دگرگونی عاطفی سالمندان	تغییرات روحی و روانی سالمند	خشتم	
		عضبانیت	
		ترس	
		کاهش روابط با دیگران	
انزوایی			

	بازگشت به دوران کودکی
	فقدان رابطه اجتماعی
اختلال در رابطه اجتماعی	رابطه اجتماعی نامطلوب
	انزوای اجتماعی
	گسترش خانواده هسته ای
تغییر در ساختار خانواده	سرپیچی خانواده از دستورات سالمند
	سرپیچی خانواده از راهنماهای سالمند
	کم رنگ شدن روابط اجتماعی
کاهش هویت اجتماعی	کاهش استقلال های اجتماعی
	خروج از قدرت تولید فردی
	سالمند، فردی با تجارب ناکافی
	سالمند فردی با خردمندی اندک
نگرش جامعه به سالمند	ارزشمندی جوانی
	دارای فرهنگ سنتی جامعه
	دارای دانش قدیمی
	تجربه غیرعلمی (بومی)
	ارزشمندی توانایی فردی و ظاهری
	نمایش روابط عاطفی در محیط های خصوصی و مخفی
حریم روابط عاطفی	عدم نمایش روابط عاطفی در محیط عمومی
	کم رنگ بودن امنیت در خانواده
	فرار از فشارهای پدر و مادر
علل اجتماعی	سوء رفتار نسبت به سالمندان
	مرگ عزیزان
	وجود حمایت اندک از
علل خانوادگی	جدایی از فرزندان
	حمایت کم خانواده
	از دست دادن نزدیکان
	رابطه محدود با خویشاوندان
	کسب ارزش و احترام متقابل
	در جستجوی منزلت اجتماعی
	داستان های عاشقانه
	روایت های عاشقانه
فرایند اجتماعی شدن	خاطره گویی ها
	نمایش فیلم های هندی
	نمایش فیلم های ایرانی
	رمانتیک
	عدم رضایت از ارتباطات
نبود حمایت اجتماعی ادراک شده از ارزیابی فرد	وجود حمایت عاطفی اجتماعی اندک
	عدم رضایت از دسترسی به منابع در دسترس برای رفع نیازها

	بی احترامی
وجود اشکال سوء رفتار اجتماعی	غفلت
	رها شدگی
فقدان خودمختاری	نبود خود مختاری در زنان
	ازدواج مبتنی بر عشق
ترویج نوگرایی	ازدواج مبتنی بر خرد
	ازدواج مبتنی بر تعهد دوجانبه
	برابری جنسیتی
اثر فقدان و داغ دیدگی ها	از دست دادن همسر
	از دست دادن نزدیکان درجه اول
	سربار بودن
دگرگونی عاطفی خانواده نسبت به سالمند	عدم توجه به نیازهای درمانی
	عدم توجه به نیازهای تفریحی
تزلزل در پایگاه اجتماعی سالمند	عدم احترام به سالمندان از سوی جوانان
	عدم احترام به سالمندان از سوی جامعه
تغییر مسئولیت پذیری خانواده ها	در برابر سالمندان
	در برابر نیازهای سالمندان
	از لحاظ فرهنگی
شکاف نسلی	از لحاظ آموزشی
	از لحاظ تحصیلاتی
(وجود تفاوت ها)	تغییر روابط جوان و سالمند
	از دست دادن نقش های با ارزش اجتماعی - کار
کاهش تدریجی برخوردهای فرد با اجتماع	از دست دادن منزلت اجتماعی
	کاهش تدریجی برخوردهای فرد با دیگران
	فرزند باید مطیع پدر
الگوی پدرسالاری در روابط والدین و فرزند	فرزند باید مطیع مادر
	احترام گذاشتن فرزند به والدین
آرزوی قدرت طلبی و تملک مادر نسبت به فرزند	نیازمندی فرزند به مادر
	از وجود خود دانستن فرزند از سوی مادر
رها سازی فرد از سوی جامعه	رها سازی فرد از قید مسئولیت های شغلی
	رها سازی فرد از قید مسئولیت های خانوادگی
	محدودیت های فرهنگی
وجود محدودیت ها	محدودیت های خانوادگی در جوانان
	کار عاطفی وظیفه زنان
برساخت فرهنگی	تاکید بر الگوی مردانگی
علل فرهنگی	خطر ناک بودن بیان عواطف
	نامیدانه در جستجوی یک عاشق
بیگانه شدن مردم	غیر ممکن بودن، یافتن یک معشوق همزاد

	غیر قابل پیش بینی ، یافتن یک معشوق همزاد
	جادویی بودن یافتن یک معشوق همزاد
آرامی سازی روابط عاطفی	دوست داشتن فقط یک نفر
	غلبه عشق بر تمام مشکلات و موانع
	شریک زندگی ناشی از تقدیر
	تحمیل تعهد در فرد
نگاه تقدیرگرایانه	مسئول کردن فرد برای حفظ رابطه
	عشق امری ناگهانی
	ناتوانی فرد در مقاومت در مقابل آن
	از پیش مقرر شده دو روح همسان
باورهای فرهنگ سنتی به عشق	وفادار ماندن فرد به حس اولیه
	فقدان تمرکز فرد بر امور معنوی
فقدان تمرکز فرد	فقدان تمرکز فرد بر امور اخلاقی
	کم رنگی سنت های اجتماعی بر ارزشمندی سالمندی
کاهش میزان اعتقاد به سنت ها	کم رنگی سنت های اجتماعی بر ارزشمندی نظر والدین
	بی توجهی به سالمندان در برگزاری مراسم ها
	فرزند سرمایه زندگی
ارزش داشتن بی حد و حصر فرزند	فرزند ثمره زندگی
	فرزند عصای پیری
	ذاتی بودن عشق به فرزند
مقدس ترین پیوند های عاطفی	غریزی بودن عشق به فرزند
	شیفتگی دیوانه وار به فرزند
	نسل جوان از لحاظ اخلاقی کمتر موظف به حمایت و اطاعت از سالمند
کاهش باورهای مذهبی نسبت به ارزشمند بودن سالمند	نسل جوان از لحاظ مذهبی کمتر موظف به حمایت و اطاعت از سالمند
	عدم تامین نیازهای اولیه زندگی
	عدم تامین نیازهای معمول زندگی
فقر	عدم تامین نیازهای بهداشتی اولیه
	درآمد پایین
علل اقتصادی	کاهش منابع درآمدی
	کمبود درآمد مالی
کاهش استقلال اقتصادی فردی	وابستگی اقتصادی افراد سالمند به اعضای خانواده
	وابستگی اقتصادی افراد سالمند به سازمان های دولتی

در جدول ۲. نتایج مربوط به عوامل علی ظهور الگوی عشق های ساختی در سالمندان شهر تهران نشان داده شده است. براساس نتایج در جدول، این عوامل از ۴ مقوله اصلی، ۳۶ مقوله فرعی و ۱۳۷ کد مستخرج تشکیل شده است.

جدول ۳. مفاهیم و کدهای نهایی عوامل زمینه‌ای

محور اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز		
بستر حاکم (زمینه‌ها)		احساس یاس و ناامیدی	بی کس و تنها بودن		
			احساس تنهایی زیاد		
			محدودیت های فرهنگی	احساس دور انداختنی بودن به راحتی	
				سخت گیری های فرهنگی در روابط جنسی	
			تعبص های اجتماعی	محدودیت های فرهنگی در روابط جنسی	
				نبود آزاد سازی اخلاق جنسی	
			باورهای اجتماعی	احساسات و عقاید منفی جامعه نسبت به عشق دختران	
				احساسات و عقاید منفی جامعه نسبت به گرفتن دوست پسر	
			ویژگی مشترک سالمنان	تعبص مرد به زن	
				ناموس به حساب آمدن زن	
			گسترش فرهنگ شهرنشینی	تسلیم در برابر قدرت خدا	
				ترویج رفتارهای مذهبی	
			جمعیت سالخورده	گرایش به آخرت	
				پرستش خدا در اواخر عمر	
			قدر و منزلت پایین سالمند	عقاید عمومی	توبه کردن به خدا در اواخر عمر
					به خدا نزدیک شدن در اواخر عمر
			جمعیت مستمره بگیره	حساسیت	افزایش بازنشستگی
				زودرنجی	افزایش جمعیت از کار افتاده
			ظهور و پیدایش جامعه مدرن شهری	فردگرایی	افزایش سن
				وجود روابط با واسطه (نه چهره به چهره)	دور شدن از جریان زندگی
اشغال زنان	کم زنگ شدن ارزش های سنتی	دور شدن از کار			
	افزایش بازنشستگی	خانه نشینی سالمند			
عدم برخورداری از ثروت	افزایش جمعیت مستمره بگیره	کم رنگ شدن الگوی پدرسالاری			
	کم رنگ شدن ارزش های سنتی	ظهور و پیدایش جامعه مدرن شهری			
بازنشستگی	افزایش جمعیت مستمره بگیره	اشغال زنان			
	کم رنگ شدن ارزش های سنتی	عدم برخورداری از ثروت			
دانش و آگاهی متناسب با نظام کاری آموزشی پیشین		بازنشستگی			

فشار های هنجاری	دیدگاه افراد محله
	دیدگاه خویشاوندان
تنوع و تنش بین نسل ها	تنوع بین دنیاهای نو و کهن
	تنش بین نسل ها به ویژه نسل اول با نسل های بعدی
	تنش بین ازدواج سنتی و تمایلات رمانتیک در جامعه
ساختار سنتی خانواده	محدودیت های خانواده
	تعصب های موجود در خانواده
	تابو بودن عشق
وجود الگوی پدرسالاری ساختار خانواده	کنترل منابع
	کنترل معیشت پسران
	وجود خشونت ها در خانواده
	پیروی از دستورات والدین
تجرد قطعی	افراد هرگز ازدواج نکرده
	فرزند سالاری
گسترش خانواده هسته ای	گسترش قدرت فرزندان
	محدودیت قدرت والدین و سالمندان

در جدول ۳. نتایج مربوط به عوامل زمینه ای ظهور الگوی عشق های ساختی در سالمندان شهر تهران نشان داده شده است. براساس نتایج در جدول، این عوامل از ۲ مقوله اصلی، ۱۵ مقوله فرعی و ۵۰ کد مستخرج تشکیل شده است.

جدول ۴. مفاهیم و کدهای نهایی عوامل مداخله گر

محور اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
شرایط مداخله گر	ورود رسانه ها	وجود رسانه های جمعی سنتی	داستان های عاشقانه
			نگارش و چاپ کتاب های رمان
			مجلات
			تلویزیون
			فیلم ها
			اینترنت
			موبایل هوشمند
			اینستاگرام
			تلگرام
			واتساپ
زبان نوشتاری	ارتباطی	ورود تکنولوژی های نوین	ماهواره
			وجود کتاب های رمان
			کتاب های داستانی رمانتیک زمان کودکی
			فیلم عاشقانه
زبان نمایشی (فیلم و سینما)			مدلینگ

زبان شفاهی	ترویج اشعار اسطوره‌ای و عاشقانه
	آوازهای عاشقانه
	ترویج داستان‌های اسطوره‌ای و عاشقانه
	شنیدن عشق‌های جاودانه
فضاهای عمومی	پارک‌ها
	سرای محله‌ها
	فرهنگ‌سراها
	برگزاری نمایشگاه‌های عمومی
استفاده از وسایل ورزشی در پارک‌ها	استفاده از امکانات مراکز عمومی تفریحی

در جدول ۴، نتایج مربوط به عوامل مداخله‌گر ظهور الگوی عشق‌های ساختی در سالمندان شهر تهران نشان داده شده است. براساس نتایج در جدول، این عوامل از ۲ مقوله اصلی ۷ مقوله فرعی و ۲۳ کد مستخرج تشکیل شده است.

جدول ۵. مفاهیم و کدهای نهایی راهبردها

محور اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
تقویت بعد معنوی	تقویت بعد معنوی	تکیه بر تفکر معنوی	تکیه بر تفکر غیر عینی
			تکیه بر تفکر درون‌نگرانه
			عقیده به خدا
			مشارکت در فضاهای مذهبی
			ارتباط با خدا
			خواندن نماز و دعا
			تنها امیدشان خداست
			بازدید از اماکن متبرکه
			سفر به اماکن متبرکه
			شرکت در فعالیت‌های مذهبی
تقویت شبکه ارتباطی	تقویت شبکه ارتباطی	ترویج جنبه روانی صمیمیت	شرکت در مراسم مذهبی
			پرکردن تنهایی
			نیاز به ارتباط و تماس با فردی دیگر
			در میان گذاشتن و بیان امیدها و رویاها
			در میان گذاشتن برنامه‌های آینده
			در میان گذاشتن ترس‌ها و دل‌نگرانی‌ها
			شرکت در فعالیت‌های عام‌المنفعه
			شرکت در فعالیت‌های مربوط به حفظ محیط زیست
			مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی
			شرکت در فعالیت‌های موجود در پارک‌ها
فعالیت در فضاهای عمومی	فعالیت در فضاهای عمومی		

	شرکت در مراسم های سرای محله ها
	شرکت در مراسم های برگزار شده در پارک ها
	شرکت در مسابقات ورزشی در پارک ها
	تعامل با دوستان
تقویت شبکه اجتماعی	تعامل با همسایگان
ترویج جنبه فیزیکی صمیمیت	انجام امور و کارها به صورت یک طرفه
	بازسازی احترام و منزلت اجتماعی خود
بالا نگه داشتن منزلت اجتماعی	اصلاح احترام و منزلت اجتماعی خود
	ترمیم احترام و منزلت اجتماعی خود
آموزش جامعه	آموزش جامعه جهت تغییر نگرش نسبت به کهولت
	ازدواج با معشوق
ازدواج با عشق	تشکیل زندگی با معشوق
	بهبود خود پنداره سالمندان
پیش گیری از تنهایی سالمندی	شادکامی سالمندان
	سازگاری با شرایط نامطلوب زندگی
	تمایل سالمند به زندگی با خاطرات گذشته
یادآوری خاطرات دوران مختلف زندگی	زندگی با یاد همراهانشان
	شرکت در جلسات مشاوره در اماکن عمومی
	شرکت در جلسات مشاوره خصوصی
شیوه های مشاوره شناختی	شرکت در جلسات خودآگاهی
	توجه به مسائل تندرستی
بازتعریف مفهوم عشق	توجه در توانایی حل مسائل عملی
	بیان افکار یا احساسات به دیگری
	شوخی کردن با دیگری
فرایند خود فاش سازی	ارضاء تمایلات جنسی
	لذت از زندگی قبل از سالمندی
	اختصاص دادن وقت به خود
لذت بردن از زندگی	انجام تفریح و سرگرمی
	مکتوم ماندن نقش محبوب
رازگونه بودن عشق	سربار

در جدول شماره ۵. نتایج مربوط به راهبردهای به کار گرفته شده در ظهور الگوی عشق های ساختی در سالمندان شهر تهران نشان داده شده است. براساس نتایج در جدول، این عوامل از ۳ مقوله اصلی، ۱۹ مقوله فرعی و ۴۹ کد مستخرج تشکیل شده است.

جدول ۶. مفاهیم و کدهای نهایی پیامدها

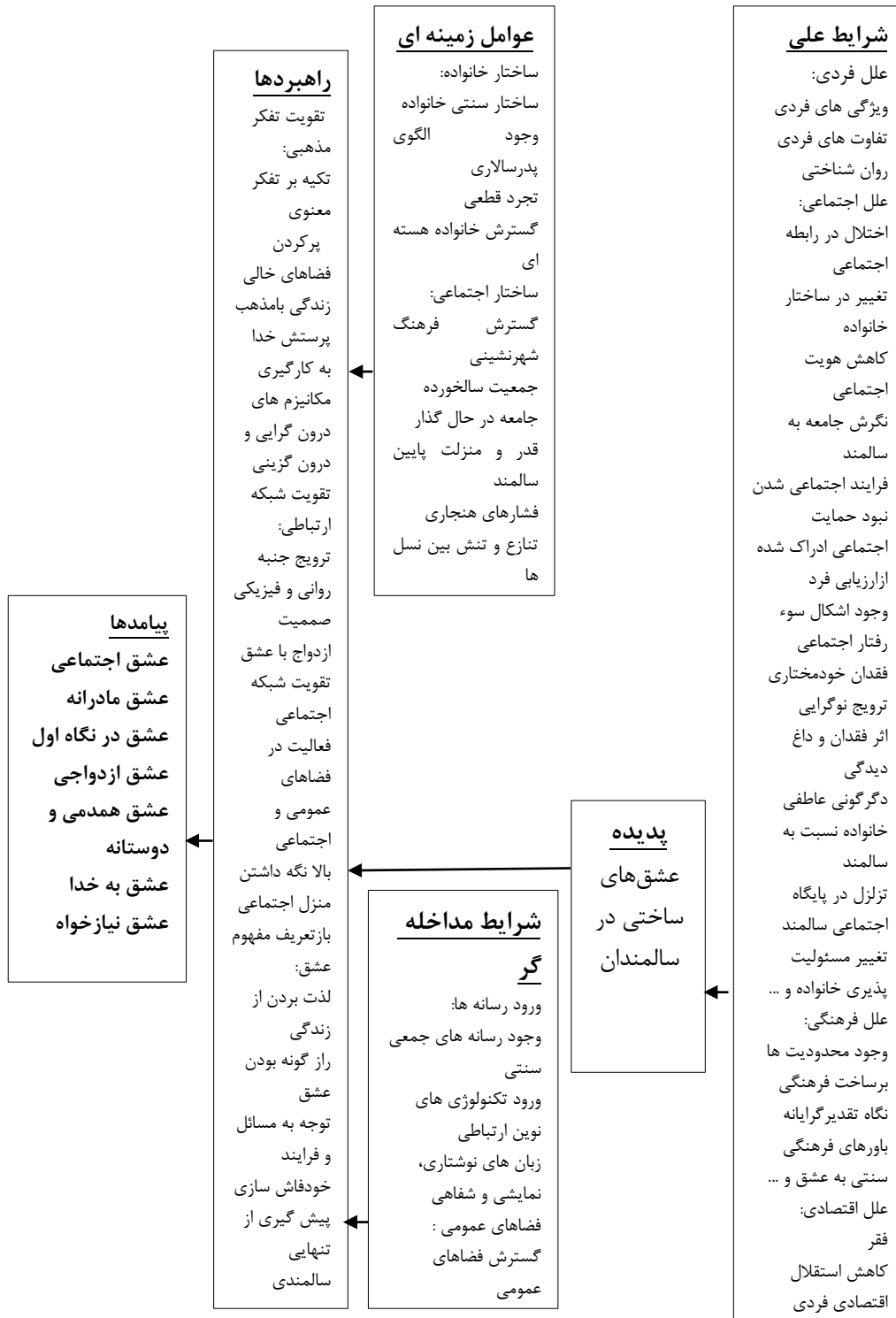
محور اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز		
پیامدها	عشق اجتماعی	هنجار بده بستان عاطفی	جبران خوبی های دیگران		
			سرمایه گذاری عاطفی روی دیگران		
			جبران محبت دیگران		
			جبران کمک های دیگران		
			انتظار دریافت لطف از دیگران		
			انتظار دریافت کمک از دیگران		
			جبران لطف دیگران		
			کمک به افراد ناتوان		
			کمک به افراد معلول و مستمند		
			انتظار دریافت پاداش الهی		
			عشق یک طرفه و نابرابر	عشق مادر به فرزند	عشق بدون قید و شرط احتیاجات فرزند
					عشق و علاقه بی قید و شرط به فرزند
					عشق واقعی مادر به فرزند
			عشق مادرانه	مهرورزیدن مادر	دوستی کردن با فرزند
					عشق به زندگی در فرزند
پایداری در عشق مادر نسبت به فرزند					
عشق مادرانه	سلطه جویی مادر	آرزوی قدرت طلبی مادر نسبت به فرزند			
		قدرت طلبی و تملک مادر نسبت به فرزند			
		شیفتگی دیوانه وار مادر به فرزند			
عشق در نگاه اول	خود فریفتگی مادر	لذت بردن مادر از فرزند			
		توجه مشتاقانه به فرزند			
		وابسته بودن عشق به تقدیر			
عشق در نگاه اول	تقدیرگرایانه	اختیار نداشتن در تغییر آن			
		تعیین از قبل در سرنوشت			
		زدن جرعه در اولین نگاه			
عشق در نگاه اول	عشق یک طرفه	عدم صحبت جدی با فرد			
		دیدار در یک لحظه			
		علاقمندی بدون دلیل به یک فرد			
عشق در نگاه اول	وجود جاذبه آنی	جذب به یک فرد			
		علاقمندی ناگهانی به یک فرد			
		به دلنشستن در اولین برخورد			
عشق بی کلام و چهره به چهره	عشق بی کلام و چهره به چهره	ایجاد حادثه ای ناگهانی در فرد			
		نگریستن به چشمان هم			
		عدم وجود تماس با فرد			

عشق ازدواجی	ازدواج	ایجاد عشق بعد از ازدواج بین زوجین	مبادله احساسات و عواطف بین زوجین		
		ترجیح عقل بر احساس و عاطفه در ازدواج	مهم نبودن عشق بین زوجین		
			مرگ عشق		
			ایجاد عشق در رابطه بلندمدت		
	عشق ازدواجی	دوست داشتن جایگزین عشق	دوست خوب بودن	اولویت دادن به ایجاد رابطه دوستانه	
			پیدایش احساس و عاطفه با پیوند زناشویی	ایجاد احساس و عاطفه بعد از ازدواج	
		ازدواج هماهنگ شده و سنتی	مبتنی بر اقتدار شبکه خویشاوندی	علاقه مند شدن به یکدیگر پس از ازدواج	
			زنان به مثابه کالا	عدم رضایت دوطرفه	
	عشق همدمی و دوستانه	وجود عاطفه متقابل	شریک سازی عاطفی با دیگری	خود را در پیوند قرار دادن با دیگری	
			احساس تعلق	به اشتراک گذاشتن افکار خود با فردی دیگر	
ایجاد دلبستگی		ارتباط گرفتن با فرد دیگر	به اشتراک گذاشتن احساسات با فردی دیگر		
		صمیمیت پایدار	محبت کردن با فرد دیگر		
عشق همدمی و دوستانه		سازگاری و رضایت مندی متقابل	پیوند عاطفی متکی بر اعتماد	سازگاری رفتار یک طرف با نیازهای طرف دیگر	
			پیوند عاطفی متکی بر احترام	وجود رضامندی دوجانبه	
			پیوند عاطفی متکی بر صداقت	حفظ رضامندی دو جانبه	
				پیدا کردن یک دیگر	
		رفیق و همدم شدن	رفیق و همدم شدن	همدم شدن	همدم شدن
				رفیق شدن	رفیق شدن
	کنار هم بودن			کنار هم بودن	
	جان شیرین هم دیگر شدن			جان شیرین هم دیگر شدن	
	دلنشین شدن متقابل	دلنشین شدن متقابل	وجود شان دل گرمی	وجود شان دل گرمی	
			حرفه هایشان دلنشین شدن	حرفه هایشان دلنشین شدن	
بودنشان شیرین			بودنشان شیرین		
ضعف رفتن دل برای خنده های یک دیگر			ضعف رفتن دل برای خنده های یک دیگر		
عشق به خدا	ایمان به خدا	پرستش خدا	پرستش خدا		
		فرمانبرداری از خدا	فرمانبرداری از خدا		
		درونی کردن خدا در وجود	درونی کردن خدا در وجود		
		حرف زدن از خدا با لحنی شاعرانه و تمثیلی	حرف زدن از خدا با لحنی شاعرانه و تمثیلی		

	سرمايه گذارى در پرستش خدا
کالايى شدن خدا	دستيابى به توشه آخرت
	تحصيل حداکثر سود
	کاهش بار گناهان
	تامين منافع خود
خودپرستى يک طرفه	دنبال کردن هدف هاى خود
	تامين نيازهاى خود
	توجه به خود
خودخواهانه بودن	ايجاد رابطه عاطفى و احساسى با ديگرى
	کوتاه بودن مدت رابطه
عشق نيازخواه	تملك جويانه
	توجه به نيازهاى خود
ابزارى بودن	ارضاء نيازهاى يکى از طرفين
	مدت رابطه متناسب با رفع نياز

در جدول ۶، نتایج مربوط به پیامدهای ظهور الگوی عشق‌های ساختی در سالمندان شهر تهران نشان داده شده است. براساس نتایج در جدول، این عوامل از ۷ مقوله اصلی، ۲۶ مقوله فرعی و ۸۵ کد مستخرج تشکیل شده است. بعد از کدگذاری محوری، مرحله ی نهایی کدبندی، یعنی کدبندی گزینشی/انتخابی آغاز می شود. فرایند نظریه سازی زمینه ای در مرحله ی کد بندی گزینشی/انتخابی تقریباً به اتمام می رسد. در این مرحله، محقق با تعداد اندکی از مقوله های انتزاعی به تدوین نظریه پرداخته و نیازی به کدبندی داده های جدید ندارد. مقوله های مورد استفاده به لحاظ نظری اشباع شده اند و هر کدام براساس مفاهیم کدبندی شده ی مراحل اول و دوم به صورت منطقی در کنار یکدیگر قرار گرفته اند. سپس محقق باید مقوله ی هسته را انتخاب کند (چارماز، ۲۰۰۶). در واقع از مصاحبه ها در میان جوان یک رهیافت کلی در مورد الگوهای عشق ورزی در میان سالمندان به دست آمد و آن رهیافت اصلی در جامعه پژوهش "عشق های ساختی در سالمندان" می باشد. در این الگوی کدگذاری، روابط فی مابین شرایط علی، شرایط زمینه ای، مداخله گرها، راهبردها و پیامدها را نمایان می کند (کرسول، ۲۰۰۵)؛ این فرایند در شکل ۲ نمایان شده است.

شکل ۲. مدل پارادایمی الگوی عشق‌های ساختنی در سالمندان

نظریه مستخرج از داده‌های پژوهش کیفی

به طور کلی می‌توان گفت هر یک از سالمندان مورد مطالعه، به عنوان کنشگر از اصول و قواعد معرفتی شناختی متناسب با ساختار اجتماعی و فرهنگی مقطع زمانی خود پیروی می‌کنند. زیرا تنها یک میدان معرفت شناختی در هر دوره از زندگی کنشگر وجود دارد. به طوری که در سالمندان میدان معرفت شناختی آنان تحت تاثیر الگوی پدر سالاری (کنترل منابع اقتصادی مانند جهیزیه دختران و کنترل معیشت پسران، وجود خشونت‌ها در خانواده، و پیروی از دستورات والدین)، ساختار سنتی خانواده (محدودیت‌های خانواده، تعصب‌های موجود در خانواده، تابو بودن عشق)، وجود رسانه‌های جمعی سنتی، (وجود کتاب‌های رمان، کتاب‌های داستانی رمانتیک زمان کودکی، ترویج اشعار و داستان‌های اسطوره‌ای و عاشقانه، آوازهای عاشقانه، شنیدن عشق‌های جاودانه، نمایش فیلم‌های ایرانی رمانتیک)، آرمانی سازی روابط عاطفی (دوست داشتن فقط یک نفرو غلبه عشق بر تمام مشکلات و موانع)، نگاه تقدیرگرایانه، (شریک زندگی ناشی از تقدیر، تحمیل تعهد در فرد، مسئول کردن فرد برای حفظ رابطه، عشق امری ناگهانی، ناتوانی فرد در مقاومت در مقابل آن و از پیش مقرر شده دو روح همسان)، ارزش داشتن بی‌حد و حصر فرزند (غریزی و ذاتی بودن عشق به فرزند و شیفتگی دیوانه وار مادر به فرزند)، و راهکار ترویج جنبه روانی صمیمیت (پرکردن تنهایی، نیاز به ارتباط و تماس با فردی دیگر، در میان گذاشتن و بیان امیدها و رویاها، برنامه‌های آینده، و ترس‌ها و دل‌نگرانی‌ها) بوده است که این شرایط امکان شکل‌گیری دانش و معرفت آنان را ترسیم و تنظیم کرده است. به علاوه، امکان ظهور عشق‌های ساختی نظیر عشق مادرانه، عشق در نگاه اول، عشق ازدواجی می‌گردد. هم‌چنین میدان معرفت شناختی آنان در سالمندی تحت تاثیر کهولت و افزایش سن، عملکرد جسمی ضعیف و بیماری آنان (جمعیت سالخورده)، احساس افسردگی، احساس بی‌ارزشی و بی‌مصرفی و تنهایی (احساس یاس و ناامیدی) گسترش خانواده هسته‌ای، سرپیچی خانواده از دستورات و راهنمایی‌های سالمند (تغییر در ساختار خانواده)، نگرش جامعه نسبت به سالمند (خروج از قدرت تولید فردی، سالمند، فردی با تجارب ناکافی و خردمندی اندک، ارزشمندی جوانی در جامعه، ارزشمندی توانایی فردی و ظاهری)، گسترش فرهنگ شهرنشینی (فردگرایی، وجود روابط با واسطه و کم‌رنگ شدن ارزش‌های سنتی)، ورود تکنولوژی‌های نوین ارتباطی (اینترنت، موبایل هوشمند، شبکه‌های اجتماعی مجازی، ماهواره)، گسترش فضاهای عمومی (پارک‌ها، سرای محله‌ها، فرهنگ‌سراها، برگزاری نمایشگاه‌های عمومی) و استفاده از امکانات مراکز عمومی - تفریحی (استفاده از وسایل ورزشی در پارک‌ها)، به علاوه استفاده از راهکارهایی نظیر لذت بردن از زندگی (قبل از زندگی سالمندی، اختصاص دادن وقت به خود، انجام تفریح و سرگرمی)، ترویج جنبه روانی صمیمیت (پرکردن تنهایی، نیاز به ارتباط و تماس با فردی دیگر، در میان گذاشتن و بیان امیدها و رویاها، در میان گذاشتن برنامه‌های آینده و ترس‌ها و دل‌نگرانی‌ها) (پیش‌گیری از تنهایی سالمندی) بهبود خود پنداره سالمندان، شادکامی سالمندان و سازگاری با شرایط نامطلوب زندگی) و تقویت شبکه‌های اجتماعی (تعامل با دوستان و همسایگان) قرار می‌گیرد و این شرایط امکان ظهور و شکل‌گیری عشق‌های شناختی نظیر عشق اجتماعی، عشق همدمی و دوستانه، عشق به خدا و عشق نیازخواه می‌گردد.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تبیین و طراحی الگوهای عشق ورزی سالمندان ساکن در شهر تهران با استفاده از نظریه زمینه ای است که نظریه داده بنیاد نیز می نامند انجام گرفته است. در رابطه با علل فردی، سالمندان ادعان کرده اند، ویژگی های فردی، تفاوت های فردی و مسائل روان شناختی می تواند در ظهور این پدیده در سالمندان موثر باشد. هم چنین، سالمندان بیان کرده اند، به علت احساس تنهایی در سالمندی، این دوره برای این گروه پر مسئله و نگران کننده است. به طوری که سالیوان (۱۹۵۳)، در قالب نظریه ی بین فردی بر لزوم برقراری رابطه با دیگران، به دلیل ریشه داشتن آن در نیازهای اساسی انسان تاکید می کند و بی کفایتی در ارضای نیاز به صمیمیت با دیگران یا صمیمیت بین فردی را تحت تاثیر تنهایی مطرح می کند (صدر الهی، ۱۳۹۵: ۲۳۵). به علاوه آنان بیان کرده اند، سالمندان در تعاملات مهم و معنادار اجتماعی از نظر کمی و کیفی دچار نقصان می گردند. زیرا تنها بودن حالتی عینی است و افراد دیگر آن را به راحتی تشخیص می دهند، اما احساس تنهایی تجربه ای ذهنی است که به برداشت های فرد از رویدادها بستگی دارد. با توجه به مدل فروپاشی اجتماعی سالمندی با آسیب پذیر شدن فرد از لحاظ سلامتی یا اقتصادی آغاز می شود. این مدل دارای پنج مرحله است. مرحله اول، مشخصه بسیاری از افراد سالمند است. نظیر تازه بیوه شدن، تجربه از دست دادن سلامتی خود، از دست دادن شغل خود، احساس کهنوت سنی بیمارگونه، تنزل منزلت وی در جامعه. مرحله دوم، با بحران خرد اجتماعی نیز روبرو است که با از دست دادن نقش های خویش (بازنشستگی اجباری، از دست دادن ارتباطات اجتماعی به واسطه بیماری، از دست دادن صمیمیت به واسطه بیوه شدن) همراه می شود و در مورد چگونگی حمایت از خود و چگونگی پاسخ به این فقدان ها دچار سردرگمی می شود. مرحله سوم، وابستگی به منابع خارجی هویت است که بسیاری از آنها تصاویر کلیشه ای از افراد سالمند به عنوان افراد بی فایده و منسوخ خلق می کنند. مرحله چهارم، فرد سالمند یاد می گیرد همانند افراد ناتوان زندگی کند. این امر موجب کاهش شایستگی اجتماعی و روانی و مهارت های ارتباطی، اجتماعی و شناختی می شود. مرحله ۵، باعث می شود فرد بیشتر در معرض تضعیف قرار گیرد و در نتیجه مرحله دیگری از چرخه معیوب یعنی سندرم فروپاشی اجتماعی روی می دهد (امیری و جوانی، ۱۳۹۴) که سالمندان مورد مطالعه در این چرخه معیوب یعنی سندرم فروپاشی اجتماعی قرار گرفته اند. سالمندان علاوه بر علل فردی به علل اجتماعی نظیر تغییر در ساختار خانواده، کاهش هویت اجتماعی، نگرش جامعه به سالمند، وجود حمایت اندک از سوی خانواده، رابطه محدود با خویشاوندان به دلیل از دست دادن نزدیکان، و منزلت اجتماعی پایین نیز عنوان کرده اند. آنان اظهار کرده اند، ارتباط اجتماعی منابع حمایت اجتماعی نیست، مگر آن که فرد آن را به عنوان منبعی در دسترس یا مناسب برای رفع نیاز خود ادراک کند. بنابراین از دیدگاه سالمند، نه خود حمایت بلکه ادراک فرد از حمایت است که اهمیت دارد. نظریه پردازان حمایت اجتماعی ادراک شده بیان می کنند، تمام روابطی که فرد با دیگران دارد، حمایت اجتماعی محسوب نمی شود، به بیان دیگر، ارتباطات اجتماعی منابع حمایت اجتماعی محسوب نمی شوند، مگر آن که فرد آن را به عنوان منبعی در دسترس یا مناسب برای رفع نیاز خود ادراک کند (صدر الهی، ۱۳۹۵). بنابراین نه خود حمایت، بلکه ادراک سالمند از حمایت است که اهمیت دارد. علاوه، با توجه به نظریه نقش که توسط اسمیت بلو، ارائه شده است، تغییرات دوران سالمند از لحاظ بازنشستگی و فقدان به شرکت سالمندان در ساختارها و نهادهای اصلی اجتماع که کار و خانواده است، پایان می بخشد. نقش ها در دوران سالمندی بسیار بنیادی

است، و فقدان ایجاد شده در این دوران باعث مخاطره هویت سالمند شده وی را با تجربه های استرس آمیز رو به رو می نماید(صدرالهی، ۱۳۹۵). هم چنین، سالمندان در زمینه فرهنگی به علل هایی نظیر وجود محدودیت های فرهنگی و خانوادگی در جوانان، بیگانه شدن مردم، آرمانی سازی روابط عاطفی، نگاه تقدیر گرایانه، باورهای فرهنگ سنتی به عشق مانند وفادار ماندن فرد به حس اولیه اشاره کرده اند. در رابطه با "بیگانه شدن مردم"، راتنر (۲۰۰۰)، بیان کرده است، غربت و محدودیت مردم را وادار می کند تا ناامیدانه در جستجوی یک عاشق برآیند، اما این شرایط موجب می شود تا یافتن این فرد سخت تر شود. این سختی با تقسیم کار بین فعالیت هایی که تجارب زندگی مردم را متفاوت می کرده و باهم جفت شدن را سخت تر می کند، ترکیب می شود. از این رو، این عقیده ظاهر شد که یافتن یک معشوق همزاد، نهایتاً غیرممکن، غیر قابل پیش بینی، و اتفاقی "جادویی" است(راتنر، ۲۰۰۰).

در رابطه با یافته های به دست آمده می توان به دیدگاه های آرون و آرون(۱۹۸۶)، فروم(۱۹۶۷)، استرنبرگ(۱۹۸۷)، آرا رایس(۱۹۶۰)، ناکس و همکاران(۲۰۱۰)، سالیوان(۱۹۵۳)، راتنر(۲۰۰۰)، فالوئر(۲۰۰۷)، دی آنجلیس(۱۳۸۴) اشاره کرد که به نتایج به دست آمده در این مطالعه همسو بوده است. شرایط علی در زمینه های فردی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی منجر به ظهور پدیده محوری بوده است. براساس نظریه محیط اجتماعی که توسط گوبریوم ارائه شده است، رفتار دوران سالمندی و پیری به برخی از شرایط بیولوژیک و اجتماعی بستگی دارد. طبق این نگرش سه عامل مهم بر سطح فعالیت فرد سالمند تاثیر می گذارد. سلامتی، پشتیبان های اجتماعی و وضعیت اقتصادی، عواملی هستند که از محیط ناشی می شود و قادر است بر درجه فعالیت تاثیر بگذارد و اثر نامساعدی بر سالمندی و پیری دارد. در واقع محیطی که سالمند در آن زندگی می کند، نه تنها بافت اجتماعی را در برمی گیرد، بلکه موانعی از نوع مادی و شغلی را که به افراد سالمند عرضه می گردد را نیز شامل می شود. این نظریه معتقد به جایگزینی کردن نقش های جدید به جای نقش های قدیمی است(صدرالهی، ۱۳۹۵).

سالمندان هم چنین به علل اقتصادی در ظهور این پدیده نیز اشاره کرده اند. این علل شامل فقر مشکلات و دگرگونی های اقتصادی بوده است. به طوری که کاهش منابع درآمدی، منجر به کاهش استقلال های فردی، اجتماعی و وابستگی افراد سالمند به سایر گروه های سنی دیگر را ایجاد می کند. طبق نظریه نقش که توسط اسمیت بلو مطرح شده است، نظریه کار مهم ترین نقش اجتماعی و یک منبع مهم قوی برای ابزار هویت و شخصیت است و افراد با نقش اجتماعی و شغل خود هویت خود را مطرح می سازند، لذا از دست دادن شغل به معنی انقطاع و گسیختگی غیرمنتظره است و در زندگی اجتماعی یک فرد رخ می دهد(صدرالهی، ۱۳۹۵)؛ شرایط زمینه ای، بستر مناسبی برای وقوع این پدیده محوری است. به طوری که علی از قبیل گسترش خانواده هسته ای، گسترش فرهنگ شهرنشینی و وجود جمعیت سالخورده در ظهور این پدیده در سالمندان موثر بوده است. به علاوه، سالمندان مطرح کرده اند، رویدادهای اجتماعی در طی آخرین سال های زندگی یک سالمند رخ می دهد که فرد سالمند را ناگزیر به پذیرش رفتارهایی می کند که ریشه آن ها در دوران گذشته زندگی آنان وجود داشته است، می کند. از طرفی، آنان بیان کرده اند، شناخت نادرست سالمند از خود و موقعیتش، واکنش هیجانی را نسبت به کمبودها و نقایص وی به دنبال دارد و در نهایت فرد سالمند را نسبت به آینده ناامید و نگران می کند. به علاوه آنان اظهار کرده اند، افزایش

سن، باعث سلب بعضی از نقش های اجتماعی از سالمند و در نتیجه از دست رفتن هدف و هویت وی می گردد و به تدریج منجر به بی نظمی طبیعی می شود واز آنجا که در شهر تهران، نقش های جدیدی برای سالمندان تعریف نشده است. در نتیجه این بی نظمی مزمن شده و باعث ناسازگاری و بیگانه شدن سالمند از خود و اجتماع می شود. عوامل مداخله گر در ظهور الگوی عشق های ساختی نقش داشته است. به طوری که ورود تکنولوژی های نوین ارتباطی نظیر اینترنت، موبایل هوشمند، شبکه های اجتماعی (اینستاگرام، تلگرام و واتساپ) و ماهواره؛ و گسترش فضاهای عمومی مانند پارک ها، سرای محله ها، فرهنگ سراها و برگزاری نمایشگاه های عمومی؛ و استفاده از مراکز عمومی - تفریحی مانند استفاده از وسایل ورزشی در پارک ها نقش اساسی در ظهور این پدیده در سالمندان داشته اند. منظور از راهبردها، تعامل و کنش هایی است که افراد در قبال شرایط (علی، زمینه ای و مداخله ای) از خود بروز می دهند. به طوری که سالمندان به استراتژی ها و راهبردهایی نظیر لذت بردن از زندگی، ترویج جنبه روانی و فیزیکی صمیمیت، مشارکت در فعالیت های اجتماعی، پیش گیری از تنهایی سالمندی، تقویت شبکه اجتماعی، شیوه های مشاوره شناختی، آموزش جامعه، یادآوری خاطرات دوران مختلف زندگی، توجه به مسائل اذعان داشته اند. در رابطه با تقویت شبکه اجتماعی می توان به نظریه فالوئر (۲۰۰۷) اشاره کرد، وی معتقد است به علت منحصر به فرد بودن ساختارهای اجتماعی، انسان ها برای بقایشان نیازمند حضور دیگران هستند. از این رو، ایجاد روابط دوستی یکی از راه هایی است که انسان ها برای خودشان شبکه های حمایتی به وجود می آورند تا در موقع نیاز از سوی آنها مورد حمایت قرار گیرند (فالوئر، ۲۰۰۷) هم چنین، دی آنجلیس در کتاب "رازهایی در باره ی عشق" بیان کرده است، عشق پلی است که فرد را با جهان هستی و کائناتی که در آن زندگی می کند، متصل می نماید. هنگامی که با عشق زندگی می کنید، دیگر با جهانی که از جدایی ها پر شده زندگی نمی کنید، بلکه در دنیای ارتباطات به سر می برید. هنگامی که از عشق سرشارید، با هر چیز و هر کسی که در اطراف شما وجود دارد، رابطه ای دوستانه و عاشقانه دارید (دی آنجلیس، ۱۳۸۴).

منظور از پیامدها، نتایجی است که از تعامل و راهبردها حاصل شده است. پیامدها در این مطالعه شامل شکل گیری عشق اجتماعی، عشق مادرانه، عشق در نگاه اول، عشق ازدواجی، عشق همدمی و دوستانه، عشق به خدا و عشق نیازخواه بوده است. ظهور و پیدایش عشق اجتماعی در سالمندان مبتنی بر هنجار بده بستان عاطفی و هنجار بشر دوستانه الهی بوده است. سالمندان اذعان داشتند، می بایست، خوبی ها، محبت و کمک دیگران همیشه جبران گردد. هم چنین مایل هستند کمکی را دریافت کنند که قادر به جبران آن باشند. زیرا معتقد بودند، عدم جبران خوبی های دیگران به معنی جریحه دار شدن غرور فرد است. به علاوه، آنان معتقد بودند، ما باید به کمک افرادی که ما را یاری رسانده ام، بشتابیم و خوبی های آنان را جبران کنیم. به علاوه، معتقد بودند زمانی که لطفی را در حق دیگری انجام می دهند، بعدا می توانند به طور متقابل از او انتظار لطفی را داشته باشند (هنجار بده بستان عاطفی). هم چنین، سالمندان معتقد بودند، می بایست به کودکان و افراد معلول و نیازمند کمک کرد و پاداش آن را از خداوند دریافت کرد. عشق مادرانه مبتنی است بر عشق یک طرفه و نابرابر، مهرورزیدن مادر، سلطه جویی مادر و خود فریفتگی مادر بوده است. به طوری که تجربه سالمندان نشان داد، عشق و روابط عاطفی مادر به فرزند برپایه نابرابری بوده است. زیرا فرزند به تمام توجهات و یاری های مادر نیاز دارد و مادر نیز با تلاش بی قید و شرط خود، به این توجهات و یاری ها پاسخ می دهد. اما این احساس تا زمانی که فرزندان کوچک هستند، زنده است. البته فروم بیان کرده است،

زنی که فاقد توانایی مهرورزیدن است. فقط می‌تواند دوستدار باشد. بهترین محک عشق ورزیدن این است که مادر بتواند جدایی را با اشتیاق تحمل کند و حتی بعد از جدایی نیز در عشق خود پایدار بماند (فروم، ۱۳۹۵).

عشق در نگاه اول در سالمندان مبتنی است بر تقدیرگرایانه، عشق یکطرفه، وجود جاذبه آنی و عشق بی‌کلام و چهره به چهره بوده است. سالمندان بیان کرده‌اند، گاهی عشق نوعی فرایند جذب به یک فرد است که می‌تواند زندگی یک فرد را کامل کند. هم‌چنین نگاه گذرای اولیه، ژست ارتباطی، نوعی درک بصری در فرد ایجاد می‌کند. به طوری که فرد در اولین برخورد به دل می‌نشیند و از او خوشش می‌آید. یعنی جرقه زده می‌شود. البته سالمندان اذعان کرده‌اند، عشق در آن زمان به عنوان شرایط مقرر و ضروری و تنها ابزار برای حرکت به سوی ازدواج بوده است. عشق ازدواجی در سالمندان مبتنی است بر ترجیح عقل بر احساس و عاطفه در ازدواج، دوست داشتن جایگزین عشق، پیدایش احساس و عاطفه با پیوند زناشویی، ازدواج هماهنگ شده و سنتی بوده است. سالمندان اذعان کرده‌اند، عشق با ازدواج همراه است، یعنی بین عشق و ازدواج رابطه وجود دارد. عشق و علاقه بعد از ازدواج ایجاد می‌گردد و در ازدواج عقل را بر عشق ترجیح می‌دادند. زیرا آن را مایه استقلال خود در نظر می‌گرفتند. در واقع، فرد می‌تواند با توجه به میل خود سبک زندگی و روابط اجتماعی را انتخاب کند. گیدنز (۱۹۹۲)، نیز به این نکته اشاره داشته و تقابل موجود در عشق، ازدواج، و استقلال را در زندگی زنان مدنظر قرار می‌دهد. او می‌گوید وجود ضد و نقیض در این است که ازدواج به مثابه ابزاری برای نیل به استقلال مورد استفاده قرار می‌گیرد (گیدنز، ۱۹۹۲). عشق همدمی و دوستانه در سالمندان مبتنی بر وجود عاطفه متقابل، احساس تعلق، ایجاد دلبستگی، صمیمیت پایدار، سازگاری و رضایت مندی متقابل، رفیق و همدم شدن و دلنشین شدن متقابل بوده است. سالمندان اظهار کرده‌اند، در این رابطه نوعی احساس تعلق خاطر نسبت به پاسخ‌گویی عاطفی به دوست و همدمش وجود دارد. به طوری که سالمند افکار خود و احساسات خود را به دوست و همدمش به اشتراک (خودآشکارسازی) می‌گذارد. به علاوه، نوعی دلبستگی برای برقراری ارتباط با دیگران و محبت کردن به دیگران نیز رخ می‌دهد، به طوری که یک سالمند تلاش می‌کند با دوستان و همسایگانش ارتباط برقرار کند و محبت نماید. با توجه به مدل بسط خویشتن آرون و آرون (۱۹۸۶) این مساله را می‌توان تا حدودی توضیح داد. طبق این مدل اولاً، یک انگیزش انسانی اصلی برای گسترش خویشتن براساس توان بالقوه جهت دستیابی به اهداف مطلوب وجود دارد و ثانیاً، یکی از شیوه‌های عمده که افراد می‌کوشند تا خویشتن‌شان را بسط دهند، توجه نمودن به خویشتن دیگران از طریق روابط نزدیک است. به طوری که منابع، دیدگاه‌ها و هویت‌های دیگری تا حدودی از آن خود شخص تلقی می‌گردد (لویه، ۱۳۹۸). هم‌چنین سالمندان اظهار کرده‌اند، در این رابطه و پیوند عاطفی، دوستی بلند مدت و توأم با همراهی، احترام، صداقت و اعتماد، تعهد بیشتر، صمیمیت که بیان‌کننده احساس نزدیکی و دلبستگی از برقراری ارتباط متقابل است، وجود دارد که این امر را می‌توان با توجه به دو ضلع نظریه مثلث عشق استرنبرگ (صمیمیت و تعهد) به کار برد (استرنبرگ، ۱۹۸۷). سالمندان هم‌چنین اذعان کرده‌اند، در این رابطه، افراد هم‌دیگر را پیدا می‌کنند، همدم و رفیق یکدیگر می‌شوند. باعث دلگرمی یکدیگر می‌گردند، از بودن باهم و خندیدن باهم لذت می‌برند. نتایج به دست آمده به "مدل چرخ" آرا رابیس (۱۹۶۰) نزدیک است. این مدل دارای چهار مرحله تناسب، خودفاش‌سازی، وابستگی متقابل،

و تامین نیازهای شخصیتی بوده است (ناکس و همکاران، ۲۰۱۰) که سالمندان در عشق همدمی و دوستانه در مرحله تناسب هر یک از طرفین احساس می کند که دیگری را شناخته است و با شریک خودش احساس راحتی می کند و می خواهد رابطه را عمیق تر سازد که چنین میلی به خود آشکار سازی یا خود فاش سازی در بین سالمندان منجر می شود که به موجب آن هر کدام احساسات و اندیشه هایشان رانسبت به خودشان و رابطه آشکار می سازند که این امر نیز موجب تعمیق روابط می گردد، در مرحله خود آشکار سازی، صمیمیت افزایش می یابد و احساس وابستگی متقابل گسترش می یابد. از طرفی، احساسات وابستگی متقابل در بردارنده تامین نیازهای شخصیتی است. هم چنین، قبادی مقدم (۱۳۹۸) در مطالعه خود تحت عنوان "تحلیل عشق در داستان های معاصر براساس نظریه ی مثلث عشق استرنبرگ" در نتایج مطالعه اش به عشق رفاقتی اشاره کرده است.

عشق به خدا در سالمندان مبتنی بر ایمان به خدا، کالایی شدن خدا و خود پرستی یک طرفه بوده است. اریک فروم در کتاب "هنر عشق ورزیدن" مطرح کرده است، در ادیانی که پیروانشان به خدا معتقدند، چه انهایی که چند خدا را می پرستند و چه آنهایی که به خدای یگانه ایمان دارند، خدا به منزله ی برترین ارزش و مطلوب ترین خیر است. از این رو، معنی خاص خدا بستگی به این دارد که شخص خیر مطلوب تر را چه می داند. به علاوه، مفهوم خدا بایستی با تحلیل ساخت منش شخصی که خدا را می پرستد، شروع شود (فروم، ۱۳۹۷). هم چنین سالمندان بیان کرده اند، در عشق به خدا، افراد تلاش می کنند، کارهای و اعمال خود را متناسب با اصول و ارزش های دینی انجام دهند. زیرا خداوند وعده بهشت را به انسان های صالح داده است. به علاوه، افراد با انجام اعمال صالح می توانند بار گناهان خدا را سبک نمایند. اریک فروم در کتاب "هنر عشق ورزیدن" بیان کرده است، فرد به اصولی که "خدا" نماینده آنهاست ایمان دارد، اندیشه ی اول حقیقت، زندگی او عشق و عدالت است، و تمامی زندگی خود را فقط برای آن ارزنده می داند که به او فرصت می دهد تا نیروهای انسانی را گسترش دهد و این برای او تنها حقیقتی است که اهمیت دارد، تنها غایت مطلوب است. بنابراین برای او عشق به خدا، اگر لازم باشد که این نام را بر زبان بیاورد، یعنی اشتیاق به کسب توانایی کامل برای دوست داشتن، اشتیاق کامل برای تحقق بخشیدن چیزهایی در نفس خود که "خدا" مظهر آنهاست (فروم، ۱۳۹۷). داوری (۱۳۹۸) در پژوهشی به مقایسه دیدگاه شهریار و فروغ فرخزاد در مورد عشق پرداخته است. وی در نتایج مطالعه اش نشان داد، که عشق در اشعار شهریار جنبه عرفانی دارد و تجلی عشق الهی است.

پدیده الگوی عشق نیازخواه در سالمندان مبتنی بر خودخواهانه بودن و ابزار بودن بوده است. سالمندان بیان کرده اند، روابط عاطفی بین سالمندان با دیگر افراد یک طرفه است. زیرا سالمند در برقراری روابط عاطفی به خود و نیازهایش توجه می کند و نیازهای طرف مقابل برایش مهم نیست. سالمند در این رابطه تنها به تامین نیازهایش فکر می کند. از این رو مدت رابطه کوتاه و متناسب با رفع نیازهایش می باشد. در واقع این نوع عشق خودخواهانه و شکننده و ابزاری است. از طرفی از آنجا که یکی هم چنین گاهی با وجود ضعف ها و محدودیت هایش، درک و دوست داشته می شوند. اما اغلب، این نوع رابطه عاطفی، تملک جویانه است. و یکی از این رابطه سود می برد و دیگری از آن رنج می کشد. در مجموع می توان گفت سالمندان مورد مطالعه، به عنوان کنشگر از اصول و قواعد معرفتی شناختی متناسب با ساختار اجتماعی و فرهنگی مقطع زمانی خود پیروی می کردند. زیرا تنها یک میدان معرفت شناختی در هر دوره از زندگی کنشگر

وجود دارد. در رابطه با سالمندان نیز میدان معرفت شناختی آنان تحت تاثیر الگوی پدر سالاری، ساختار سنتی خانواده، وجود رسانه های جمعی سنتی، آرمانی سازی روابط عاطفی، نگاه تقدیرگرایانه، ارزش داشتن بی حد و حصر فرزند، و راهکار ترویج جنبه روانی صمیمیت بوده است که این شرایط امکان شکل گیری دانش و معرفت آنان را ترسیم و تنظیم کرده است. به علاوه، امکان ظهور عشق های ساختی نظیر عشق مادرانه، عشق در نگاه اول، عشق ازدواجی می گردد. هم چنین میدان معرفت شناختی آنان در سالمندی تحت تاثیر کهولت و افزایش سن، عملکرد جسمی ضعیف و بیماری آنان، احساس یاس و ناامیدی، تغییر در ساختار خانواده، نگرش جامعه نسبت به سالمند، گسترش فرهنگ شهرنشینی، ورود تکنولوژی های نوین ارتباطی، گسترش فضاهای عمومی و استفاده از امکانات مراکز عمومی-تفریحی، به علاوه استفاده از راهکارهایی نظیر لذت بردن از زندگی، ترویج جنبه روانی صمیمیت، پیش گیری از تنهایی سالمندی و تقویت شبکه های اجتماعی بوده است که این شرایط امکان ظهور و شکل گیری عشق های ساختی نظیر عشق اجتماعی، عشق همدمی و دوستانه، عشق به خدا و عشق نیاز خواه شده است. با توجه به نتایج به دست آمده، به منظور پرکردن خلاء ارتباطات عاطفی بین نسل اول و دوم پیشنهاد می گردد، دوره های آموزشی "خانواده درمانی متمرکز بر عواطف" بین چند نسل در سرای محله ها و فرهنگ سراها و حتی رسانه های ملی به شیوه صحیح و درست آن برگزار شود و از کارشناسان متخصص و خبره بهره گرفته شود. این امر می تواند ارتباطات عاطفی بین دو یا چند نسل را اصلاح، ترمیم و بازسازی نماید. با توجه به نتایج، پیشنهاد می شود، فرهنگ سازی در مورد احترام و ابراز احساس و عاطفه هر چه بیشتر به سالمندان از طریق رسانه های جمعی صورت گیرد. زیرا این امر می تواند پیامدهای مثبت و ارزنده ای را برای سالمندان به همراه آورد. به عنوان نمونه می توان با فرهنگ سازی و آموزش افراد در خانواده و مدارس شیوه برخورد با سالمندان را به آنان تفهیم نمود و این امر موجب ارتقاء عاطفی بین دو نسل یا سه نسل در خانواده و جامعه می گردد.

موازن اخلاقی

در این پژوهش موازن اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری حین پژوهش رعایت شد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می کنند هیچ گونه تضاد منافی ندارند.

منابع

- ابراهیمی لویه، عادل، و میرزایی راجعونی، سلیمان. (۱۳۹۸). جامعه شناسی عشق، تهران: نشر وانیا.
- ازکیا، مصطفی، و پارتازیان، کامبیز. (۱۳۹۶). روش تحقیق کیفی از نظریه تا عمل، ج ۲، تهران: کیهان.
- اسون، پل - لوران، واژگان فروید. (۱۳۸۶). کرامت موللی، چاپ اول، تهران، نشر نی.
- افلاطون (۱۳۸۹) "مجموعه آثار" (چاپ سوم)، ترجمه‌ی محمدحسن لطفی، انتشارات خوارزمی.
- امیری، مجتبی، جوانی، وجیهه. (۱۳۹۴). دستنامه جامعه شناسی سالمندی: شامل های شخصی در نظریه ها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- آلندی، رنه. (۱۳۹۸). عشق، ترجمه، جلال ستاری، تهران: نشر توس.
- باومن، زیگمونت. (۱۳۹۷). عشق سیال: در باب ناپایداری پیوندهای انسانی، مترجم: عرفان ثابتی، تهران: انتشارات ققنوس.
- پرویزی، نجابت. (۱۳۹۶). مقایسه سبک های عشق ورزی و تنظیم هیجان در دانشجویان با و بدون نشانگان ضربه عشق. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- پورمحسنی کلوری، فرشته. (۱۳۹۵). تفاوت‌های جنسیتی در سبک‌های دلبستگی و ویژگی‌های شخصیتی در پیش‌بینی در پیش‌بینی سبک‌های عشق‌ورزی دانشجویان، پژوهش‌های علوم شناختی رفتاری (علمی-پژوهشی)، سال ششم (۱)، پیاپی (۱۰): ۱۷-۳۳.
- داوری، آزاده (۱۳۹۸). مقایسه دیدگاه شهریار و فروغ فرخزاد در مورد عشق، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان خراسان رضوی، مرکز پیام نور مشهد، زبان و ادبیات فارسی - زبان و ادبیات فارسی.
- رجبی، غلامرضا؛ عباسی، قدرت الله؛ و خجسته مهر، رضا. (۱۳۹۱). آیا دختران عملگرایانه تر از پسران هستند؟ مقایسه سبک های عشق ورزی در میان دانشجویان، فصلنامه روش ها و مدل های روان شناختی، ۲(۱۰)، صص ۹۵-۱۰۶.
- صالحی بابامیری، نوید. (۱۳۹۵). عشق ضد افلاطونی در عشق به معشوقه توسط اندرو مارول، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال سوم، شماره ۱۲، صص ۱-۵.
- صدرالهی، علی. (۱۳۹۵). جامعه شناسی و مبانی بهداشت سالمندی، تهران: نشر جامعه نگر.
- صدقی طارمی، علیرضا. (۱۳۸۳). رابطه میان سبک‌های دلبستگی و انواع عشق در دانشجویان متأهل شهید بهشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- صفایی، مهشید. (۱۳۹۰). در یک مقاله به بررسی جوانان و عشق؛ تاثیر زمینه اجتماعی در مفهوم پردازی رابطه عاشقانه، مطالعات اجتماعی - روان شناختی زنان، سال ۲۹(۲): ۸۱-۱۰۴.
- طباطبایی نیک، مرجان. (۱۳۹۳). پدیدارشناسی عشق در ادیان یونان باستان پنج قرن قبل از میلاد مسیح، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه الهیات و معارف اسلامی، استاد راهنما: بخشعلی قنبری.
- عباس نژاد، حسین و جلالی، مؤگان السادات (۱۳۹۵). رابطه بین عشق ورزی و رضایت زناشویی، کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد پویا ایران-مالزی.
- فرانکن، رابرت لی. (۱۳۸۴). انگیزش و هیجان. ترجمه: حسن شمس‌آباد و غلامرضا محمودی و سوزان امامی پور، تهران: نشر نی.
- فروم، اریک. (۱۳۹۵). انسان برای خویشتن، ترجمه: اکبر تبریزی، تهران: ناشر بهجت.

- فروم، اریک. (۱۹۶۷). هنر عشق ورزیدن. ترجمه: پوری سلطانی (۱۳۹۷). تهران: انتشارات مروارید.
- قاسمی، صدیقه. (۱۳۹۷). رابطه بین کیفیت زندگی و سبک‌های عشق ورزی با شادکامی در زنان متأهل شهر بندرعباس، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر لنگه.
- قبادی مقدم، نسیم. (۱۳۹۸). تحلیل عشق در داستان‌های معاصر بر اساس نظریه‌ی مثلث عشق استرنبرگ، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولیعصر (عج) - دانشکده ادبیات و علوم انسانی، زبان و ادبیات فارسی - زبان و ادبیات فارسی.
- محمدپور، احمد. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی، ضد روش ۱: منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی، ج ۱. تهران: جامعه‌شناسان.
- محمودی، غلامرضا، گلشنی، فاطمه، و نوروزیان، مهتاب. (۱۳۹۳). مقایسه سبک‌های دلبستگی و سبک‌های عشق ورزی در والدین دارای کودک عقب مانده ذهنی و والدین دارای کودک عادی، فصلنامه تحقیقات روان‌شناختی، ۶(۲۱)، ۶۶-۷۸.
- مزارعی، سما. (۱۳۹۷). نقش ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های عشق ورزی در پیش‌بینی خیانت زناشویی زوجین شهر شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- هدایتی دانا، سوسن، و صابری، هائیده. (۱۳۹۳). پیش‌بینی رضایت زناشویی براساس سبک‌های عشق ورزی (صمیمیت، میل و تعهد) و اضطراب، فصلنامه خانواده‌پژوهی، سال ۱۰(۴۰)، ص ۵۱۱-۵۲۷.
- هوشنگی، حسین؛ امین‌ناجی، محمدهادی؛ جمشیدی راد، محمدصادق؛ موسایی پور، محبوبه. (۱۳۹۳). اهمیت و جایگاه عشق بین همسران در سبک زندگی اسلامی-قرآنی، فصلنامه مطالعات قرآن و حدیث، دانشگاه امام صادق، دوره ۷(۱۴): ۱۱۷-۱۴۳.
- یوسفی، ناصر. شلیده، کیومرث. عیسی نژاد، امید. اعتمادی، عذرا. و شیر بیگی، ناصر. (۱۳۹۰). رابطه سبک‌های عشق ورزی، کیفیت زناشویی در میان افراد متأهل، دو فصلنامه مشاوره کاربردی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره اول، سال اول(۱): ۳۶-۹۱.
- Aron, A., & Aron, E.N. (1986). Love and the Expansion of Self: Understanding attraction and satisfaction. New York: Hemisphere.
- Arslan, Emel, Ari, Ramazan. (2010). Analysis of ego Identity Process of Adolescents in Terms of Attachment styles and gender, Procedia-social and Behavioral Sciences, Vol.2(2): 744-750.
- Charmaz, Kathy. (2006). Grounding Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analsis, London: SAGE Publications Ltd.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria, Qualitative Sociology, 13: 3-21.
- Creswell, J.W. & Miller, D.L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. Theory into Practice, 39(3), 124-130.
- Fowler, Ana Carolina. (2007). Human Architecture Journal of the Sociology of Self-Knowledge V, 2, Spring 2007, 61-72.
- Giddens, Anthony. (1992). The Transformation of Intimacy Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies, Stanford, California: Stanford University Press.
- Honari, Bahare, Saremi, Ali Akbar. (2015). The STUDY OF Relationship between Attachment Styles and Obsessive Love Style, Procedia-social and Behavioral Sciences, Vol.165(6):152-159.

- Isinsubalat, Melahat, Horardaoglu, Selim. (2011). The Relationship Between Forms & Durations of Relationship & Attachment Styles of Couples, *Procedia-Social & Behavioral Sciences*, Vol.30: 2567-2574.
- Knox, David and Caroline Schacht. (2010). *Choices in Relationships: An Introduction to Marriage and the Family*, Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning.
- Neto, F. (2007). Love styles: A cross cultural study. *J. British Indian, & portugueses collige students, Journal. J comparative family studies*; 38 (2): 23-258.
- Neto, F. (2015). Revisiting Correlates of Socio-Sexuality for Men and Women: The Role of Love Relationships and Individual Differences, *Vol.83:106-110*.
- Ratner, Carl (2000). A Cultural Psychological Analysis of Emotions, *Culture Psychology*, 6(5).
- Sirota, Theodora. (2009). Adult Attachment Style Dimensions in Women Who Have Gay & Bosexual Fathers, *Archives of Psychiatric Nursing*, Vol.23 (4):289-297.
- Skinner, J. Edwards, A. Corbett, B. (2014). *Research methods for sport management*: Routledge.
- Sternberg, R.J. (1987). Liking Versus Loving: A Comparative Evaluation of Theories, *Psychological Bulletin*, 102, 331-345.
- Tagay, Ozlem, Karatas, Zeynep. (2012). an Investigation of Attachment Styles of College Students, *Procedia-Social & Behavioral Sciences*, and Vol.47:745-750.
- Wolf, Zane Robinson. (2019). Professional Love in Palliative Nursing: An Exceptional Quality or an Occupational Burden, *International Journal for Human Caring*, Vol 12(3).
- Woll, Stanley B. (1989). Personality & Relationship Correlates of Loving Styles, *Journal of Research in Personality*, Vol.23 (4): 480-5.

***

The Pattern of Love Making Among the Elderly in Tehran City: with the Approach of Foundational Data Theory

Mahshid. Salari ¹, Afshana. Varastehfar ^{2*} & Ali. Baghai Sarabi ³

Abstract

Aim: The purpose of the current research is to design lovemaking patterns of the elderly living in Tehran city using the contextual theory, which is also called foundation data theory. **Method:** This research is applied in terms of purpose and qualitative in terms of execution method. The statistical population of the research consists of seniors 65 years old and older living in Tehran. The sampling method was purposeful and 20 tons were selected based on theoretical saturation. The data collection tool was a semi-structured interview, and data analysis was done in three stages of open, central, and selective coding. **Results:** Based on data analysis, 344 primary concepts (open codes), 103 central codes and 18 selective codes were identified. The results obtained from the analysis of qualitative interviews showed that causal factors from 4 main categories, 36 sub-categories and 137 primary codes; contextual factors of 2 main categories, 15 subcategories, and 50 primary codes; Intervening factors: 2 main categories, 7 subcategories and 23 primary codes; The strategies consist of 3 main categories, 19 sub-categories and 49 primary codes, and finally, the consequences of 7 main categories, 26 sub-categories and 85 primary codes. **Conclusion:** In total, seven paradigmatic models of love such as social love, maternal love, love at first sight, marital love, companionate and friendly love, love for God, and needy love were identified among the elderly living in Tehran.

Keywords: *making love, empathetic and friendly love, foundation data theory, elderly, needy love*

-
1. Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
  2. ***Corresponding Author:** Department of Social Sciences, Roudhen Branch, Islamic Azad University, Roudhen, Iran.
Email: afsaneh304@gmail.com
  3. Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.